

Очевидним є той факт, що на оточених та заблокованих територіях з боку окупантів відбуваються численні порушення прав людини, блокування роботи соціальних служб, розкрадання гуманітарної допомоги. Такі дії окупаційної влади часом доводять людей до відчаю. Тому, основними завданнями органів публічної влади України щодо захисту прав осіб, які проживають у населених пунктах, що розташовані у зоні активних бойових дій чи постійних обстрілів, або у населених пунктах, які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні), повинні бути заходи, спрямовані на допомогу виїзду таких осіб із зони бойових дій, нарахування їм соціальних виплат і надання додаткових можливостей скористатися ними при першій нагоді.

Література:

1. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>
2. Актуальний перелік громад у районах бойових дій, на тимчасово окупованих територіях та тих, що в оточенні. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15041> (Дата звернення – 08.06.2022 р.)
3. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15 квітня 2014 р. № 1207-VII (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text> (Дата звернення – 08.06.2022 р.)
4. Про підтримку окремих категорій населення, яке постраждало у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 квітня 2022 р. № 457 (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/457-2022-%D0%BF#Text> (Дата звернення – 08.06.2022 р.)
5. Мешканці, що лишилися на тимчасово окупованих територіях, зможуть отримати виплати від міжнародних організацій. URL: <https://lexinform.com.ua> (Дата звернення – 08.06.2022 р.)
6. Уряд проводить заходи для забезпечення соціального захисту людей на тимчасово окупованих територіях. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/21849.html> (Дата звернення – 08.06.2022 р.)

*Бесчастний Віктор Миколайович,
керівник Секретаріату Конституційного Суду України,
доктор юридичних наук, доктор наук з державного управління, професор*

КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ В ПРАКТИЦІ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ (ОКРЕМІ АСПЕКТИ)

За Основним Законом України наша держава є суверенною, незалежною, демократичною, правовою, яка, підтвердивши свою європейську ідентичність та прямуючи до набуття повноправного членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, наразі виборює у війні з російською федерацією – імперською, недемократичною, авторитарною державою – свою незалежність, право народу жити на власній землі відповідно до загальноєвропейських принципів і цінностей.

Квінтесенцією конституційного унормування засад організації та здійснення публічної влади в Україні є її підпорядкованість найвищій меті держави – утвердженню і забезпеченню прав і свобод людини. Водночас демократія, людські права та правовладдя є трьома засадничими цінностями європейського правопорядку [1, с. 92].

Наріжним каменем організації та здійснення публічної влади в Україні є приписи Конституції України, за якими носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ;

народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування; право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами (частини друга, третя статті 5).

Згідно з юридичною позицією Конституційного Суду України влада народу є первинною, єдиною і невідчужуваною та здійснюється народом шляхом вільного волевиявлення через вибори, референдум, інші форми безпосередньої демократії у порядку, визначеному Конституцією та законами України, через органи державної влади та органи місцевого самоврядування, сформовані відповідно до Конституції та законів України; ці органи здійснюють владу в Україні, що походить від народу [2].

Конституція України містить низку фундаментальних приписів щодо організації та здійснення державної влади, за якими: права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; держава відповідає перед людиною за свою діяльність; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (частина друга статті 3); ніхто не може узурпувати державну владу (частина четверта статті 5); державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову; органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією України межах і відповідно до законів України (стаття 6); в Україні визнається і діє принцип верховенства права; Конституція України має найвищу юридичну силу; закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй; норми Конституції України є нормами прямої дії (стаття 8); органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (частина друга статті 19).

Вказані конституційні засади є підґрунтям у вирішенні Конституційним Судом України справ у порядку конституційного провадження. Перебуваючи у взаємозв'язку, вони відображають фундаментальне положення конституціоналізму щодо необхідності обмеження державної влади з метою забезпечення прав і свобод людини [3].

Наведене узгоджується зі сформульованою Міжнародною комісією юристів ще у 1959 році концепцією правовладдя, яке слід розуміти як «принципи, інститути й процедури (що не завжди є ідентичними, але достатньою мірою подібними), стосовно яких досвід і традиції юристів у різних країнах світу (з відмінними політичними структурами та економічними системами) доводить, що вони є важливими для захисту особи від свавільної влади держави і дають особі можливість володіти людською гідністю» [1, с. 92].

За практикою Конституційного Суду України основна мета верховенства права (правовладдя) полягає, насамперед, в обмеженні влади держави над людиною, у забезпеченні від довільного втручання держави та її органів у певні сфери життєдіяльності людини. Верховенство права як нормативний ідеал, до якого має прагнути кожна система права, і як універсальний та інтегральний принцип права необхідно розглядати, зокрема, у контексті таких основоположних його складових: принцип поділу державної влади, принцип народного суверенітету, принцип демократії тощо. [4]. Усі ці складові часто були предметом розгляду Конституційного Суду України.

Так, Конституційний Суд України неодноразово розглядав конституційний припис щодо поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову як один із фундаментальних принципів її здійснення, що покликаний не лише відобразити функційну визначеність кожного з державних органів (місце в системі стримувань і противаг), забезпечувати самостійне виконання державними органами своїх функцій і повноважень, а й утверджувати права і свободи людини і громадянина, забезпечувати стабільність конституційного ладу в державі. Зазначений конституційний припис є субстанційною ознакою правової держави, тому його недотримання загрожує виконанню державою покладених на неї Основним Законом України обов'язків, особливо тих, що визначені частиною другою статті 3 Конституції України [5].

Поділ влади є основним засобом та неодмінною умовою запобігання концентрації влади, а отже, інструментом проти зловживань нею задля адекватної реалізації прав і свобод людини і громадянина; поділ влади є гарантією прав і свобод людини і громадянина; тому будь-яке порушення принципу поділу влади, що призводить до її концентрації, у тому числі суміщення не належних певним органам державної влади функцій, порушує гарантії прав і свобод людини і громадянина [6].

Конституційний Суд України свого часу зазначав, що здійснення державної влади на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову завдяки системі стримувань і противаг забезпечує стабільність конституційного ладу, запобігає узурпації державної влади та узурпації виключного права народу визначати і змінювати конституційний лад в Україні. Будь-які дії держави, її органів або посадових осіб, що призводять до узурпації права визначати і змінювати конституційний лад в Україні, яке належить виключно народові, є неконституційними і незаконними [2].

Вимоги конституційності, законності, легітимності дій та актів держави, її органів і посадових осіб, передбачають не лише обов'язок утримуватись від певних діянь, а й необхідність забезпечувати як матеріальними нормами, так і процедурними механізмами реалізацію прав і свобод людини і громадянина, їх захист як безпосередньо, так і глобально – у межах захисту стабільності демократичного конституційного ладу. З цією метою прийнятною як на європейському, так і на національному рівнях є концепція „демократії, здатної захистити себе“.

З огляду на історію становлення Української незалежної держави та загрози, що постали перед Україною під час військової агресії російської федерації, зазначене є як ніколи актуальним, адже державі доводиться віднаходити рівновагу між вимогами захисту демократичного суспільства і охорони прав особи. За цих умов унаочнюється обґрунтованість сформульованих ще у довоєнний час юридичних позицій Конституційного Суду України про те, що Україна має право обстоювати основоположні конституційні принципи; у той же час кожного разу, коли держава вважає за доцільне посилатися на принцип „демократії, здатної захистити себе“, щоб виправдати втручання в права особи, вона має зважено оцінювати межі й наслідки передбачених заходів задля дотримання зазначеної рівноваги [7].

Таким чином, навіть в умовах воєнного стану організація та здійснення публічної влади в Україні мають ґрунтуватися на вказаних вище конституційних принципах та цінностях, включаючи вимогу щодо можливості обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина виключно в межах приписів частини другої статті 64 Конституції України. Водночас ключовою гарантією захисту конституційних прав і свобод людини як найвищої соціальної цінності є функціонування незалежного Конституційного Суду України та розгляд ним справ у порядку конституційного провадження на засадах правовладдя.

Література:

1. Мірило правовладдя. Коментар. Глосарій. Rule of Law Checklist / пер. з англ. С. Головатого. К. : ВАІТЕ, 2017. 164 с.
2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 60 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частини першої статті 103 Конституції України в контексті положень її статей 5, 156 та за конституційним зверненням громадян Галайчука Вадима Сергійовича, Подгорної Вікторії Валентинівни, Кислої Тетяни Володимирівни про офіційне тлумачення положень частин другої, третьої, четвертої статті 5 Конституції України (справа про здійснення влади народом) від 5 жовтня 2005 року № 6-рп/2005. URL: <https://ccu.gov.ua/docs/517>.
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини першої статті 1, пункту 2 частини першої статті 4, частини першої, абзаців першого, другого частини другої статті 5, абзаців другого, третього, четвертого, п'ятого, тридцять дев'ятого, сорокового частини третьої, частини шостої статті 8 Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та

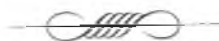
комунальних послуг» (справа про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг) від 13 червня 2019 року № 5-р/2019. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/5_p_2019.pdf.

4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 62 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України «Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення позачергових виборів» від 20 червня 2019 року № 6-р/2019. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/6_p_2019.pdf.

5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 16 вересня 2020 року № 11-р/2020. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/11_p_2020.pdf.

6. Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 106 Конституції України (щодо закріплення повноважень Президента України утворювати незалежні регуляторні органи, Національне антикорупційне бюро України, призначати на посади та звільняти з посад Директора Національного антикорупційного бюро України і Директора Державного бюро розслідувань) (реєстр. № 1014) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 16 грудня 2019 року № 7-в/2019. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/7_v_2019.pdf.

7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» від 16 липня 2019 року № 9-р/2019. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/9_p_2019.pdf.

*Біла Альона Валеріївна,
викладач кафедри права, політології та міжнародних відносин
Університету імені Альфреда Нобеля*

ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ

В умовах сьогодення побудова інформаційного суспільства та традиційні способи організації державного управління стають менш ефективними, а в свою чергу, інноваційні методи з використанням новітніх інформаційних технологій набувають все більшого значення та поширення.

Одним з нововведень у державному управлінні є електронне урядування (далі - Е-урядування). Запровадження електронного урядування розширює можливості державного управління на всіх рівнях: національний, регіональний та місцевий, що сприяє створенню соціально-відповідальної держави, а громадяни мають можливість отримувати якісні адміністративні послуги з боку держави в цьому і полягає актуальність обраної теми.

Право на доступ до інформації є одним з невід'ємних прав людини і громадянина. Так, відповідно до статті 32, 34 Конституції України, які, у свою чергу, ґрунтуються на міжнародних нормативно-правових актах положеннях ст. 19 Загальної декларації прав людини, ст. 10 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, ст. 18 та 19 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, кожному гарантовано право на доступ до публічної інформації, її вільне збирання, зберігання, використання та поширення, ознайомлення в органах публічної влади, установах і організаціях з відомостями про себе, які не є державною або іншою захищеною законом таємницею [1].